

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЦЕНТРАЛЬНОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ**

ЦАРЕНКО ІЛОНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 330.4:378

**МЕХАНІЗМ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ**

Спеціальність 08.00.03 – економіка та управління
національним господарством

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Кропивницький – 2018

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Центральноукраїнському національному технічному університеті Міністерства освіти і науки України (м. Кропивницький).

Науковий керівник –

доктор економічних наук, професор
Левченко Олександр Миколайович,
Центральноукраїнський національний
технічний університет Міністерства освіти
і науки України, проректор з наукової
роботи, м. Кропивницький.

Офіційні опоненти:

доктор економічних наук, професор
Каленюк Ірина Сергіївна, Науково-
дослідний інститут економічного розвитку
ДВНЗ «Київський національний
економічний університет імені Вадима
Гетьмана» Міністерства освіти і науки
України, м. Київ, директор;

кандидат економічних наук

Карзун Ірина Григорівна, головний
спеціаліст відділу розвитку науково-
технічної інфраструктури департаменту
науково-технічного розвитку Міністерства
освіти і науки України, м. Київ.

Захист відбудеться «9» листопада 2018 р. о 10-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 23.073.03 Центральноукраїнського національного технічного університету за адресою: 25006, м. Кропивницький, проспект Університетський, 8, зал засідань вченої ради.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Центральноукраїнського національного технічного університету за адресою: 25006, м. Кропивницький, проспект Університетський, 8.

Автореферат розіслано «8» жовтня 2018 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

О.А. Магопєць

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Стрімкі зміни ринкового середовища, спричинені інтенсифікацією технологічних глобалізаційних перетворень, обумовлюють домінуючу роль сфери вищої освіти у забезпеченні формування сталого розвитку економік країн світу на інноваційних засадах. Як свідчить досвід провідних країн світу, конкурентоспроможна вища освіта забезпечує не лише потреби економіки у висококваліфікованих кадрах, а й є рушієм соціально-економічного розвитку країни, виступаючи системоутворюючим чинником подальших трансформацій інноваційно-інституційного середовища економіки постіндустріального типу.

У сучасних умовах вища освіта в країнах світу трансформується і набуває нових рис та особливостей розвитку. Саме тому особливої уваги потребує існуючий дисонанс між кількісними й якісними результатами діяльності сфери вищої освіти та потребами ринку праці, обумовлений недостатнім рівнем фінансування, погіршенням матеріально-технічного забезпечення та іншими факторами. Водночас за умов поглиблення кризових явищ вкрай необхідні інноваційні трансформації як у самій економіці, так і у сфері вищої освіти, що мають посилювати її спроможність стати драйвером позитивних перетворень у соціально-економічних та інноваційно-технологічних сферах економіки.

З огляду на це в Україні існує нагальна потреба вдосконалення механізму державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти в умовах формування інноваційних технологічних перетворень, націлених на подолання наявних диспропорцій (матеріально-технічних, територіальних, технологічних) тактичного та стратегічного характеру за умов обмежених фінансових ресурсів. Даний механізм має бути націленим на забезпечення та підвищення конкурентоспроможності національної вищої освіти в глобальному вимірі шляхом орієнтації на сучасні досягнення сфери освіти та науки провідних країн світу, а також гармонійної інтеграції закладів вищої освіти з інноваційно-інституційним середовищем та кадровими потребами економіки інноваційного типу.

Грунтовні дослідження теоретичних і прикладних аспектів механізму державного регулювання та конкурентоспроможності вищої освіти містяться у працях українських учених Л. Л. Антонюк, Л. І. Антошкіної, М. П. Вербового, О. І. Гонти, І. С. Каленюк, О. О. Кукліна, О. М. Левченка, А. С. Музиченка, Н. В. Ушенко, Н. І. Холявко, С. В. Філіпової та ін. Дослідження окремих аспектів підготовки висококваліфікованих фахівців здійснювали О. С. Грішнова, А. М. Колот, Л. А. Лутай, М. В. Семикіна, О. В. Ткачук. Різноманітні аспекти взаємодії освітніх послуг та ринку праці, інноваційного розвитку закладів вищої освіти розглядаються в роботах І. Г. Карзун, О. Є. Кузьміна, Д. Д. Плинокоса та ін. Окремим аспектам означеної проблеми присвячено науковий доробок О. С. Гринькевич, О. З. Сорочак, С. А. Іващенко, М. В. Михайліченко, Т. М. Тардаскіна, О. І. Трохимець, Л. П. Червінської, Н. С. Шалімової та ін.

Віддаючи належне науковим здобуткам з досліджуваної проблематики, слід наголосити, що державне регулювання конкурентоспроможності вищої освіти є досить складним та неоднозначним процесом на сучасному етапі. Динамізм розвитку глобалізаційних і трансформаційних перетворень в економіці України, необхідність радикального реформування в контексті

європейських стандартів розвитку обумовлюють необхідність вироблення ефективних форм та методів державного регулювання сфери вищої освіти, в тому числі й у напрямі забезпечення її конкурентоспроможності на регіональному (локальному), національному та глобальному рівнях. Саме цим зумовлено вибір теми, мети та завдань, структури викладу результатів дисертаційного дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота виконана відповідно до програм і планів наукових досліджень Центральноукраїнського національного технічного університету, зокрема у межах науково-дослідної теми: «Механізм державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти України» (номер державної реєстрації 0117U001298, 2016 р.), де автором досліджено теоретичні засади державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти, механізму його здійснення, проведено поглиблений аналіз стану результативності регулювання конкурентоспроможності вищої освіти; науково-дослідної держбюджетної теми 38Б117: «Розвиток інноваційно-інтегрованих структур як чинник національної безпеки держави в умовах соціально-економічної нестабільності» (номер державної реєстрації 0117U001101, 2017 р.), у якій автором сформульовано роль закладів вищої освіти та вищої освіти загалом у розвитку інноваційно-інтегрованих структур.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є поглиблення теоретико-методичних положень та розробка науково-практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізму державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти України.

Для досягнення мети дослідження поставлено й вирішено такі завдання:

– обґрунтувати економічну природу й сутність поняття «конкурентоспроможність вищої освіти» в умовах формування інноваційної моделі економіки;

– визначити сучасний стан і траєкторію розвитку вищої освіти України через призму світових тенденцій;

– розробити концептуальні положення щодо необхідності посилення регіонального контенту державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти;

– провести інтегральну оцінку конкурентоспроможності вищої освіти України на мезорівні;

– розробити та обґрунтувати стратегічні пріоритети державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти в контексті забезпечення сталого розвитку економіки країни;

– розробити напрями вдосконалення механізму державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти для забезпечення потреб інноваційної моделі економіки;

– обґрунтувати методичні підходи щодо удосконалення комплексу стимулюючих заходів із запровадження закладами вищої освіти сучасних моделей управління якістю.

Об'єктом дослідження є процес державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти України.

Предметом дослідження є теоретико-методичні засади та науково-практичні рекомендації щодо вдосконалення державного механізму

регулювання конкурентоспроможності вищої освіти України за умов прискореного розвитку економіки інноваційного типу та викликів глобалізованого середовища.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є фундаментальні положення економічної теорії, широкий спектр загальнонаукових і спеціальних методів дослідження. У процесі дослідження використано такі методи проведення економічних досліджень: *абстрактно-логічний, монографічний* – з метою вивчення теоретичних основ та особливостей регулювання конкурентоспроможності вищої освіти (пп. 1.1, 1.2); *логіко-семантичний, класифікації* – для обґрунтування напрямів державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти України (п. 1.3); *економіко-статистичний, метод порівняльного аналізу та синтезу* – з метою аналізу стану та тенденцій розвитку вищої освіти України (пп. 2.1, 2.2); *економіко-математичного моделювання, експертні методи* – для оцінювання рівня конкурентоспроможності вищої освіти в територіальному розрізі регіонів (п. 2.3); *SWOT-аналізу, стратегічного аналізу та прогнозування* – для розробки стратегії розвитку конкурентоспроможності вищої освіти України (п. 3.1); *структурно-логічний* – для розробки удосконаленого механізму державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти України (п. 3.2); *моделювання* – під час побудови моделі забезпечення якості освітніх послуг у сфері вищої освіти в контексті міжнародного досвіду (п. 3.3).

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові та законодавчі акти, монографічні дослідження й наукові публікації провідних вітчизняних та зарубіжних учених і практиків, аналітична інформація науково-дослідних установ, статистичні матеріали та звітні дані Державної служби статистики України, Міністерства освіти і науки України, Українського центру оцінювання якості освіти, дані Інституту статистики ЮНЕСКО, Всесвітнього економічного форуму, Глобального банку, інших міжнародних організацій та аналітичних агентств (Universitas21, QS), результати соціологічних досліджень, результати досліджень та розрахунків автора.

Наукова новизна результатів дослідження. Наукові результати, одержані автором, полягають у поглибленні теоретико-методичних положень та розробці практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізму державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти України як цілісної системи напрямів регуляторного впливу центральних органів виконавчої влади на структурні одиниці економіки з метою подолання наявних стратегічних розривів в економіці та усунення наявного дисонансу в добробуті населення.

Наукова новизна дисертаційної роботи полягає у досягненні таких суттєвих результатів:

удосконалено:

– трактування сутності поняття «конкурентоспроможність вищої освіти», яке, на відміну від існуючих, розглядається як спроможність закладів національної системи вищої освіти надавати якісні освітні послуги вітчизняним і зарубіжним споживачам на основі сучасних моделей підготовки фахівців інноваційного типу. Доведено, що досягнення конкурентоспроможності вищої освіти на регіональному (локальному), національному і міжнародному рівнях підтверджено комплексом різнопорядкових показників (наявність потужних закладів вищої освіти (ЗВО) національного та регіонального рівня, що здатні

забезпечувати потреби ринку праці у високоосвіченій робочій силі та залучати студентів з-за кордону; високі позиції у міжнародних та національних рейтингах; задоволення очікувань її споживачів щодо подальшої реалізації набутих ними фахових знань, умінь та компетентностей);

– методологічні засади визначення стратегічних пріоритетів державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти, які, на відміну від наявних, повинні бути сфокусовані не лише на можливостях подолання стратегічного розриву (GAP 3.0), що обумовлений кризовим станом економіки та деструктивним впливом на розвиток вищої освіти в умовах країн транзитивної економіки, а, в першу чергу, на формуванні моделі інноваційної економіки постіндустріального типу, що пов'язано з трансформацією економік та вищої освіти під впливом викликів Промислової революції 4.0 (GAP 4.0). Саме такий підхід дозволить забезпечити сталий високий рівень конкурентоспроможності вищої освіти в довгостроковій перспективі;

– концептуальні засади механізму державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти України як сукупності принципів, методів, засобів, важелів управління, функціонування якого, на відміну від наявного, має задовольнити конвергенцію поточних заходів та довгострокових цілей, що, з одного боку, дозволить оптимально збалансувати розвиток вищої освіти та потреб економіки, а з іншого – орієнтувати вищу освіту на власний, інноваційно-технологічний розвиток, що має забезпечити її конкурентоспроможність у поточній та довгостроковій перспективі;

– методичні підходи щодо удосконалення комплексу стимулюючих заходів нормативно-правового, організаційно-адміністративного, економічного характеру із залученням широкого кола стейкхолдерів (роботодавці, громадські інституції, органи державної та місцевої влади) із запровадження закладами вищої освіти сучасних моделей управління якістю освітніх послуг з метою гармонізації інтересів всіх зацікавлених осіб, забезпечення безперервного процесу підвищення якості освітніх послуг, забезпечення та посилення конкурентоспроможності вищої освіти на національному та міжнародному рівнях;

дістали подальшого розвитку:

– аналітична оцінка наявного стану розвитку вищої освіти України, що, на відміну від традиційних підходів, дозволила здійснити детальну характеристику регіональних аспектів конкурентоспроможності вищої освіти країни та сформулювати на цій основі концептуальні положення щодо необхідності посилення регіонального контенту державного регулювання з метою зменшення наявних територіальних диспропорцій у сфері вищої освіти шляхом підтримки державою потужних регіональних центрів та закладів вищої освіти;

– обґрунтування прямої пропорційної залежності між ступенем конкурентоспроможності вищої освіти та рівнем фінансування на основі компаративного аналізу показників міжнародних систем рейтингування та обсягів фінансування вищої освіти в країнах світу, що дозволило обґрунтувати необхідність збільшення обсягів на основі імплементації ефективних гнучких моделей фінансування вищої освіти, які б надавали можливість оптимального поєднання фінансової автономії закладів із стимулюючим державним регулюванням, спрямованим на досягнення конкурентоспроможності вищої освіти в глобальному вимірі;

– методичні положення щодо застосування інтегральної оцінки конкурентоспроможності вищої освіти за групами регіонів України, що, на відміну від наявних, дозволяють здійснити комплексне оцінювання об'єкта дослідження за низкою компонентів (якість науково-педагогічного потенціалу, стан організаційного та навчально-методичного забезпечення ЗВО, стан науково-дослідної роботи, рівень розвитку міжнародної діяльності, якість контингенту студентів та навчання) і запропонувати на цій основі диференційовані заходи, покликані вплинути на рівень конкурентоспроможності вищої освіти відповідної групи регіонів, впровадження яких дозволить усунути наявні регіональні диспропорції щодо конкурентоспроможності вищої освіти.

Практичне значення одержаних результатів полягає в обґрунтуванні теоретичних, методичних положень та розробленні практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізму державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти України. Основні результати використані Інститутом економіки промисловості НАН України – у процесі підготовки рекомендацій щодо впровадження концептуальних засад механізму державного регулювання підвищення конкурентоспроможності не лише вищої освіти, а й промислового сектора України загалом, розширюючи функції закладів вищої освіти в сучасних умовах (довідка №314/1 від 05.05.2018 р.); Управлінням освіти, науки, молоді та спорту Кіровоградської обласної державної адміністрації та підпорядкованих йому державних інституцій – під час розробки заходів щодо підвищення ефективності функціонування закладів вищої освіти та рекомендацій до стратегії соціально-економічного розвитку Кіровоградської області у сфері освіти (довідка №718/н від 28.06.2018 р.), що сприятиме посиленню ефективності функціонування закладів вищої освіти регіону, забезпечить підвищення рівня інноваційного розвитку та конкурентоспроможності в межах вищої освіти України в цілому; Центральнотехнічним національним технічним університетом – у навчальному процесі під час викладання навчальних дисциплін «Управління людськими ресурсами», «Національна економіка», «Державне та регіональне управління» та «Методологія наукових досліджень» (довідка 66-3/13 від 22.06.2018р.); Ужгородським національним університетом – у навчальному процесі під час викладання навчальних дисциплін «Управління людськими ресурсами», «Національна економіка», «Державне та регіональне управління» та «Методологія наукових досліджень» (довідка 66-3/13 від 24.06.2018 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є завершеним, самостійно виконаним дослідженням, у якому викладено авторський підхід до вирішення проблеми вдосконалення механізму державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти України. Наукові результати, висновки та рекомендації, що виносяться на захист, одержані автором самостійно. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті ідеї та положення, що належать дисертанту.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертації доповідалися та обговорювалися на міжнародних науково-практичних конференціях: «Фактори впливу на формування та розвиток фінансової системи України» (м. Львів, 28-29 листопада 2014 року), «Стратегія качества в промышленности и образовании» (Болгарія, м. Варна, 1-5 червня 2015 року), «Ефективні моделі управління в сучасних умовах: теорія і практика» (м. Кіровоград, 17 квітня 2015 року), «Інноваційний розвиток і трансгранична

безпека: економічні, екологічні та гуманітарні аспекти» (м. Чернігів, 21 грудня 2015 р.), «Глобальні проблеми економіки та фінансів» (м. Київ-Прага-Відень, 28 грудня 2015 року), «Економіка і менеджмент: сучасні трансформації в епоху глобалізації» (м. Клайпеда, Литва, 29 січня 2016 року), «Пріоритети розвитку підприємств у XXI столітті» (м. Кіровоград, 12 квітня 2016 р.), «Облік і контроль в управлінні підприємницькою діяльністю» (м. Кіровоград, 19-20 травня 2016 р.), «Ефективні моделі управління в сучасних умовах: теорія і практика» (м. Кіровоград, 10-11 червня 2016 р.), «Actual Problems of Economy and Business» (м. Кропивницький, 22 листопада 2016 р.), «Modern determinants of fiscal policy: local and international dimension» (м. Тернопіль, 18-19 травня 2017 р.), «Langues, Sciences et Pratiques» (м. Київ, 19-20 жовтня 2017), «Central European Conference in Finance and Economics (CEFE2017)» (м. Кошице, Словаччина, 21-22 вересня 2017 р.), «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації» (м. Тернопіль, 29-30 березня 2018 року) та всеукраїнських науково-практичних конференцій: «Функціонування економічних систем в умовах постіндустріального розвитку» (м. Харків, 22-25 жовтня 2015 року), «Кіровоградщина – 2025: пріоритети і можливості розвитку» (м. Кропивницький, 7 червня 2017 р.).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження опубліковано у 30-ти наукових працях, серед яких: 3 колективні монографії, 2 з яких написано іноземною мовою, 3 статті у наукових фахових виданнях України, які включено до міжнародних наукометричних баз даних, 2 статті – у наукових фахових виданнях України та 5 статей у наукових виданнях іноземних держав, які включено до міжнародних наукометричних баз даних (у тому числі Scopus), 17 тез та доповідей за матеріалами міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференцій, одна з яких індексовано міжнародною наукометричною базою даних WoS. Загальний обсяг публікацій – 18,36 друк. арк. (із них автору належить 16,5 друк. арк.).

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг роботи становить 297 сторінок (обсяг основного змісту роботи – 197 сторінок друкованого тексту), включає 37 таблиць, 92 рисунки, 10 додатків. Список використаних джерел налічує 245 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі «Теоретико-методичні засади функціонування механізму державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти» здійснено узагальнення теоретичних засад регулювання конкурентоспроможності вищої освіти, визначено найбільш впливові фактори в умовах сучасної інноваційної динаміки, досліджено підходи до оцінки результативності державного регулювання конкурентоспроможності, обґрунтовано роль та особливості механізму державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти.

Дослідження економічної природи явища конкурентоспроможності в умовах формування інноваційної економіки та прискорених темпів розвитку всіх сфер економіки в цілому дозволило запропонувати дуальний підхід до розуміння сутності поняття «конкурентоспроможність вищої освіти», а саме – трактувати його, з одного боку, як спроможність закладів вищої освіти задовольняти потреби

в якісних освітніх послугах як вітчизняних, так і зарубіжних споживачів шляхом використання сучасних інноваційних технологій у процесі навчання майбутніх фахівців, з іншого – як задоволення очікувань стосовно подальшої реалізації набутих якісних характеристик в умовах конкретного соціально-економічного та організаційно-технологічного середовищ, що одночасно інтегруються на трьох рівнях – регіональному (локальному), національному та міжнародному.

За результатами дослідження було окреслено найбільш значущі фактори, що впливають на формування конкурентоспроможності вищої освіти на всіх рівнях регулювання, зокрема на регіональному (локальному), національному та міжнародному (рис. 1).

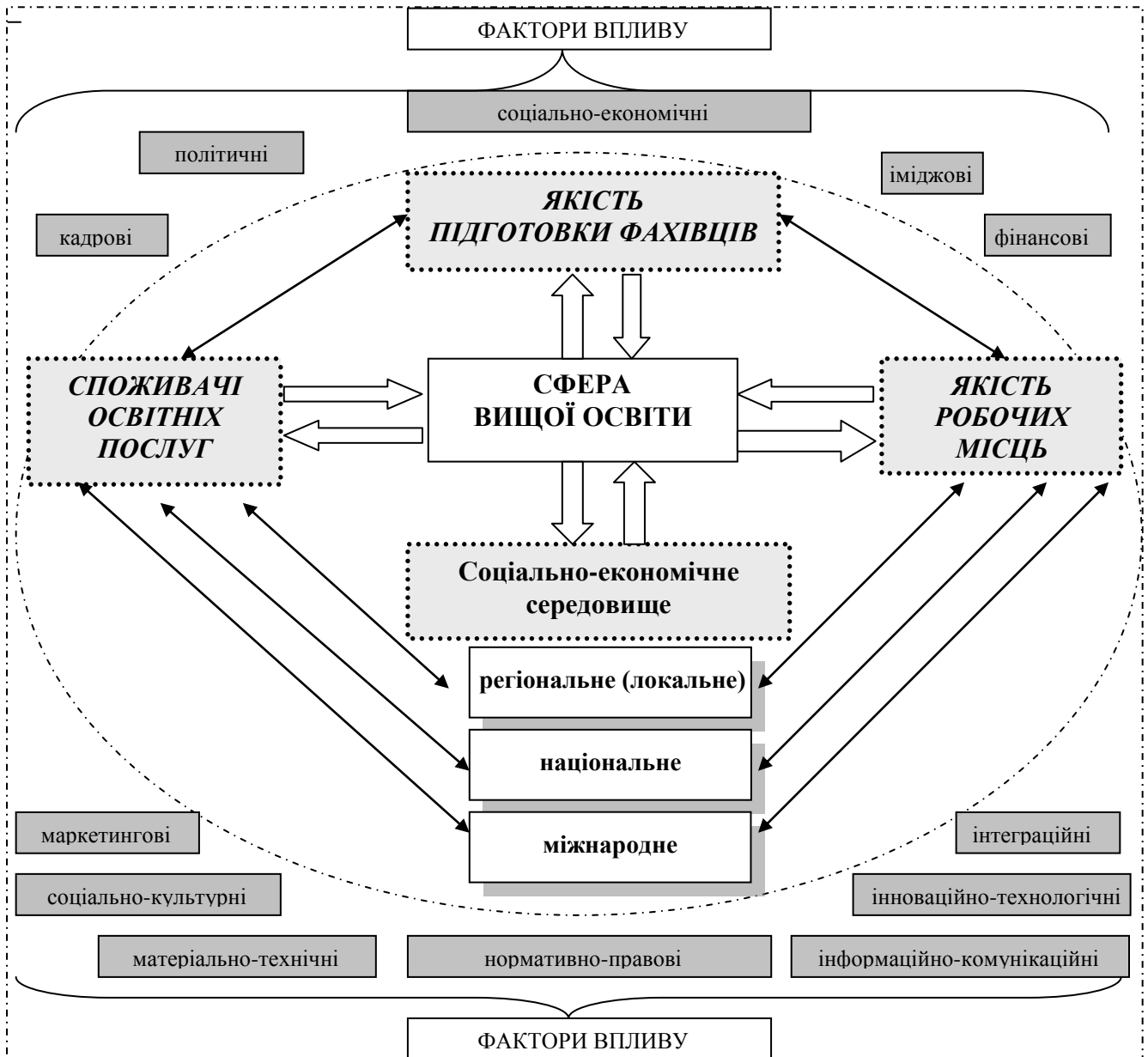

Рис. 1. Модель формування конкурентоспроможності вищої освіти
Джерело: розроблено автором.

Констатовано, що сьогодні в Україні головним фактором, який впливає на конкурентоспроможність вищої освіти є наявність конкурентоспроможних закладів вищої освіти в країні, які, у свою чергу, акумулюють імідж для національної системи вищої освіти з боку її споживачів, але при цьому

потребують ефективної політики щодо контролю якості надання освітніх послуг. Таку ситуацію можна спостерігати в Україні, зокрема наразі спостерігається превалювання елітарного підходу при здійсненні державної політики, перевага надається, в тому числі й фінансова, університетам-флагманам. Така політика пояснюється «гонкою» за позиціями в міжнародних рейтингових системах. Разом з тим, це призводить до поглиблення територіальних диспропорцій та занепаду регіональних центрів вищої освіти.

У роботі проаналізовано систему вищої освіти України, при цьому виокремлено об'єкт ринку освітніх послуг, тобто, освітні послуги як такі, стейкхолдерів сфери вищої освіти, зокрема: споживач (окремі особи/групи осіб); продуцент (заклади вищої освіти (наукові установи), юридичні або фізичні – особи); держава (Міністерство освіти і науки, Кабінет міністрів України); контролюючі органи (Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти, громадські об'єднання), кожен з яких здійснює вплив на конкурентоспроможність вищої освіти.

Серед чинників впливу споживачів виокремлено такі: власні вподобання, можливість працевлаштування, престижність вищої освіти певної країни, побажання батьків, наявність корупції. Продуценти впливають через професорсько-викладацький склад, матеріально-технічне забезпечення, допомогу при працевлаштуванні, власне випускників. Держава впроваджує нормативно-правові документи, стандарти задля здійснення державного замовлення чи виділення фінансування. Покращити вищу освіту можуть контролюючі органи, проводячи акредитації та ліцензування діяльності окремих закладів вищої освіти. Проте слід відмітити, що такі стейкхолдери, як споживачі та держава через спеціальні органи водночас виступають і контролюючими суб'єктами, тому варто акцентувати увагу на їх значному впливі на систему вищої освіти. Більше того, від них, передусім, залежить якість вищої освіти та освітніх послуг, адже наскільки споживачі будуть готові залучатися до освітнього процесу чи науково-дослідної роботи залежатиме кінцевий результат, а своєчасність їх фідбеку є запорукою поліпшення якості вищої освіти.

У другому розділі «Сучасний стан результативності державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти України» визначено основні тенденції розвитку конкурентоспроможності вищої освіти України в контексті міжнародних порівнянь, досліджено стан результативності державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти України та запропоновано рекомендації регуляторного впливу для підвищення рівня конкурентоспроможності вищої освіти за групами регіонів.

Доведено, що існує взаємозалежність між ступенем конкурентоспроможності вищої освіти та рівнем фінансування; підтвердженням чого є результати кореляційно-регресійного аналізу. Коефіцієнт множинної кореляції (R) демонструє ступінь зв'язку вихідної змінної (Y) від вхідної змінної (X), який становить 0,8955 (для U21) та 0,8561 (для QS). Розмір витрат на вищу освіту в абсолютному виразі демонструє залежність із займаною позицією рейтингів, а саме: високий ступінь витрат характерний для країн, що входять до ТОП-10 країн рейтингу. І відповідно, зі збільшенням фінансування бальна оцінка системи вищої освіти підвищується (рис. 2).

Порівняння міжнародних індексів результативності вищої освіти за країнами світу засвідчили, що її тенденції суттєво відрізняються у різних країнах, а для

України характерним є значний потенціал у міжнародному вимірі. зокрема: станом на 2017 рік Україна посідає 33 місце серед 148 країн в межах компаратора

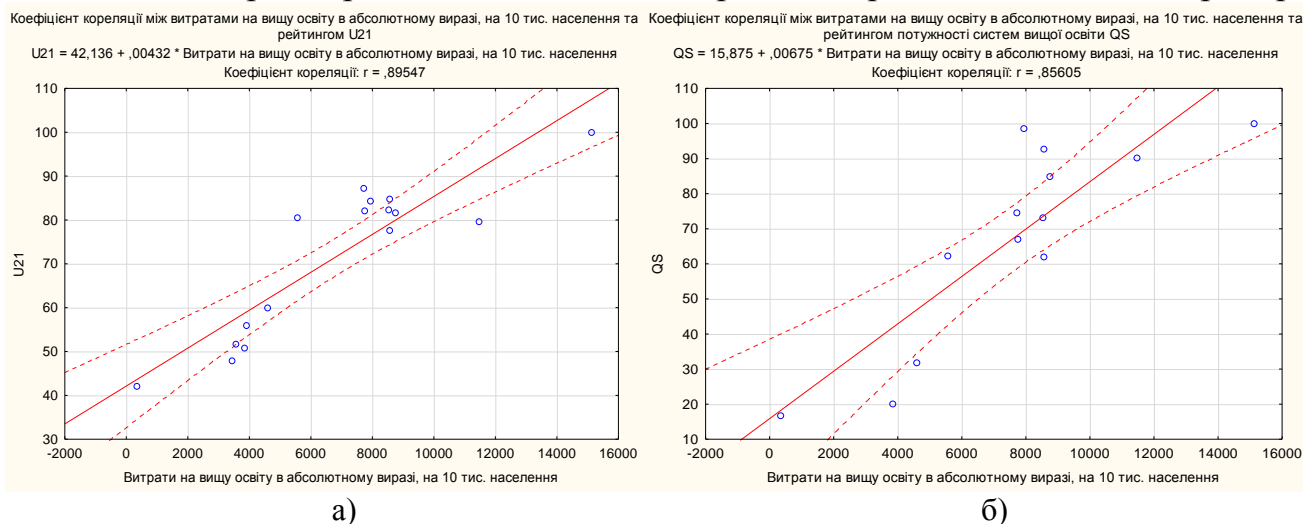

Рис. 2. Коефіцієнт кореляції між витратами на вищу освіту в абсолютному виразі та рейтингом U21/QS за країнами світу у 2014/16 рр.

Джерело: розраховано автором.

«Вища освіта і професійна підготовка» Індексу глобальної конкурентоспроможності, із значенням субіндексу 5,1; 30 місце серед 60 країн компаратора «Навички високого рівня» Глобального індексу конкурентоспроможності талантів, із значенням субіндексу 45,13 та займає 25-35 позиції компаратора «Вища освіта» Глобального індексу інновацій серед 118-148 країн.

Тенденції функціонування системи вищої освіти України протягом 2007-2017 рр. визначаються скороченням кількості закладів вищої освіти протягом 2007-2017 рр, з 350 до 287 од., стрімким зниженням чисельності студентів, яка припадає на один заклад вищої освіти, а саме: з 6,6 до 4,8 осіб. Однією з причин є збільшення чисельності вітчизняних абітурієнтів, які віддають перевагу освіті за кордоном, а саме – 2016/2017 навчальному році в іноземних університетах навчалось щонайменше 72 тис. українських громадян, що в 2,3 рази більше, ніж у 2010 р. (31,7 тис. осіб).

Характерним є скорочення загальних витрат на вищу освіту з 3755,08 млн. дол. США у 2013 році до 1151,09 млн. дол. США у 2016 році, що засвідчує неефективність регуляторного впливу державних органів влади на вітчизняну систему вищої освіти в цілому (рис. 3).

Встановлено, що в Україні наявні диспропорції у навантаженості на 1000 студентів, зокрема: в середньому припадає 46 кандидатів наук на 1000 осіб, 10 докторів наук на 1000 осіб, 31 доцент на 1000 осіб та 8 професорів на 1000 осіб. До того ж, найвища навантаженість кандидатами наук на 1000 студентів характерна для Чернівецької області (56 осіб), найнижча – Київської (32 особи); докторами наук – для Харківської області (12 осіб), найнижча – Рівненської області (5 осіб); доцентами – Івано-Франківської області (40 осіб), найменша – для Київської (24 осіб); професорами – Харківської (11 осіб), тоді як найнижча – для Волинської, Рівненської, Хмельницької областей (по 5 осіб).

Встановлено, що вищій освіті притаманні асиметрії у затребуваності закладів вищої освіти, зокрема: найбільш популярними регіонами серед абітурієнтів станом на 2017 рік є такі: м. Київ – 410088 од. заяв, Харківська область – 176354 од. заяв, Львівська область – 149534 од. заяв, Дніпропетровська область – 109081 од. заяв та Одеська область – 103980 од. заяв. Найнижча кількість заяв (13024 од.) – Кіровоградська область.

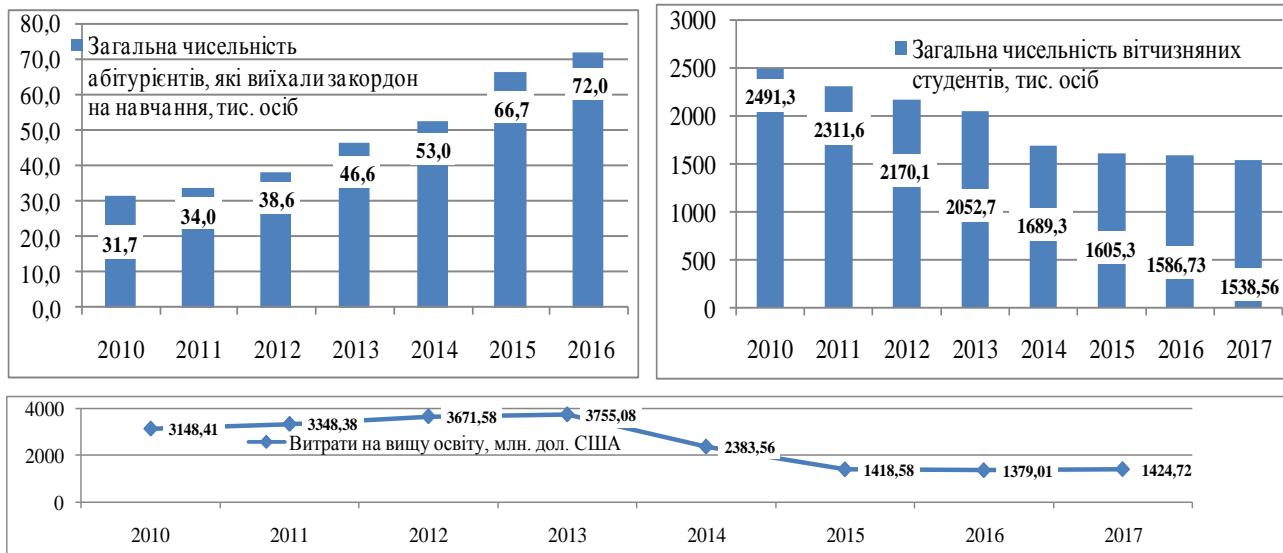

Рис. 3. Динаміка окремих показників стану вищої освіти, які демонструють рівень конкурентоспроможності вищої освіти України у 2010-2017 рр.*

Джерело: складено та розраховано автором за даними Державної служби статистики України та Державного центру міжнародної освіти при МОН CEDOS.

* примітка: показник загальної чисельності абітурієнтів, які виїхали за кордон на навчання у 2010-2016 рр.

У роботі здійснено оцінку рівня конкурентоспроможності вищої освіти за регіонами України у розрізі таких складових: якість науково-педагогічного потенціалу; стан організаційного та навчально-методичного забезпечення ЗВО; рівень науково-дослідної роботи; показники міжнародної діяльності; якість контингенту студентів та навчання. За результатами оцінювання запропоновано диференційовані рекомендації щодо поліпшення рівня конкурентоспроможності вищої освіти за групами регіонів (табл. 1).

Таблиця 1

Диференційовані рекомендації щодо поліпшення рівня конкурентоспроможності вищої освіти за групами регіонів

Області	Рекомендації щодо поліпшення
Найнижчий (0,21...0,28) Херсонська, Чернігівська, Закарпатська, Житомирська, Черкаська, Хмельницька, Луганська, Івано-Франківська, Рівненська, Київська	сприяти покращенню організаційно-методичного забезпечення, поповненню бібліотечних фондів; забезпечити створення бібліотечних репозитаріїв та контроль із їх наповнення; створити сприятливі умови для залучення професорсько-викладацького складу до грантової участі на фінансування науково-дослідної роботи; створити сприятливі умови для залучення підприємств до впровадження інноваційної діяльності та передових технологій, відкриття науково-дослідних лабораторій; залучення підприємств для роботи зі студентами шляхом активізації практичної діяльності, що покращить їх знання; залучення закладів вищої освіти до міжнародної діяльності, активізація мобільності;
Низький (0,28...0,36) Миколаївська, Донецька, Запорізька, Кіровоградська, Волинська, Тернопільська, Вінницька, Полтавська, Чернівецька, Львівська, Сумська, Одеська	реалізація кадрової політики закладів вищої освіти щодо поліпшення якісного складу професорсько-викладацького складу та укомплектування кафедр науково-педагогічними кадрами, академічно та професійно кваліфікованими, постійне підвищення рівня їх кваліфікації та професійної компетентності; створити сприятливі умови для залучення коштів на оновлення організаційно-методичного забезпечення; створити сприятливі умови для професорсько-викладацького складу з поширення та активізації науково-дослідної роботи; створення науково-дослідних лабораторій для апробації нових ідей; залучення закладів вищої освіти до міжнародної діяльності; заохочення професорсько-викладацького складу до академічної мобільності, наукових стажувань;

Середній (0,36...0,43) Дніпропетровська	оптимізація обсягів прийому на навчання, активне посилення профорієнтаційної роботи, розширення ступеневої підготовки фахівців; заохочувати професорсько-викладацький склад до здійснення науково-дослідної роботи; створення умов та поширення інформації щодо грантової підтримки таких досліджень закордонно, створення проектних офісів; спрямувати та сприяти встановленню кооперації закладів вищої освіти з підприємствами регіону; прискорити інтеграцію закладів вищої освіти в міжнародний простір; оновлення організаційно-технічного забезпечення закладів вищої освіти;
Високий (0,43...0,51) Харківська	забезпечення розвитку наукової діяльності з наближенням його до параметрів дослідницького закладу вищої освіти, що сприятиме підвищенню науково-дослідної роботи та залученню фінансування; створення репозитарію бібліотечних фондів, що надасть можливість покращити доступ до інформації та наповнить його обсяг; сприяти реалізації наукових розробок, шляхом впровадження державної підтримки, встановлення прямих контактів з підприємствами, які мають потреби в таких розробках; заохочувати заклад вищої освіти до входження в міжнародні асоціації студентів; заохочувати професорсько-викладацький склад до написання наукових публікацій, поширені наукових ідей та їх комерціалізації; активізація роботи з розробки репозитарію та наповнення їх бібліотечними фондами та наукових публікацій професорсько-викладацького складу;
Найвищий (0,51...0,58) м. Київ	забезпечення участі професорсько-викладацького складу у різного роду дослідженнях закордонно, сприяти їх академічній мобільності; створення умов щодо забезпечення активізації процесу академічної мобільності серед студентів; заохочувати заклад вищої освіти до впровадження моделей якості з метою поліпшення їх діяльності та входження в міжнародні рейтингові системи; заохочувати заклад вищої освіти до входження в міжнародні асоціації студентів; підтримувати талановитих студентів та професорсько-викладацький склад, який працює з даною категорією молоді; створення сприятливих умов для виникнення дослідницьких центрів, поширення, на базі ЗВО, інноваційно-інтегрованих структур; заохочувати професорсько-викладацький склад у заявленні патентів на винаходи, промислові зразки, корисні моделі тощо.

Джерело: розраховано та побудовано автором.

У третьому розділі «**Напрями вдосконалення механізму державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти України**» обґрунтовано стратегічні пріоритети забезпечення конкурентоспроможності вищої освіти, запропоновано концептуальні засади вдосконалення механізму державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти України, розроблено методичні підходи щодо удосконалення комплексу заходів із запровадження закладами вищої освіти сучасних моделей управління якістю.

Встановлено, що зі зміною етапів розвитку економіки видозмінюються й вимоги до вищої освіти. Україна належить до країн зі стратегічним розривом першого рівня (GAP 3.0) у розвитку вищої освіти. Тоді як процес реформування усуває GAP 3.0, щоб досягти рівня розвитку розвинених країн, останні, намагаючись перейти до наступного етапу, усувають GAP 4.0, особливість якої полягає в масовому впровадженні кіберфізичних систем у виробництво. Незмінність регуляторних заходів призведе до того, що через певний час Україна все одно матиме стратегічний розрив, порівняно із розвиненими країнами як в економіці, так і сфері вищої освіти.

Обґрунтовано, що дія механізму державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти України повинна спрямовуватися на якомога більш повне усунення стратегічних технологічних розривів, притаманних вищій освіті на сучасному етапі. Мета, принципи, напрями регулюючого впливу, важелі та результати дії механізму державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти наведено на рис. 4.

Запропоновано матрицю стратегічних пріоритетів, яка базується на кількісно-якісному аспекті, зокрема якісний аспект проявляється у вигляді якості вищої освіти, а кількісний – через обсяг фінансування останньої. Для України характерним є другий стратегічний пріоритет, за яким обсяг фінансових ресурсів, що виділяють для ЗВО як з боку держави, так і з приватних джерел, є відносно низьким, що суттєво унеможливорює підвищення якості на належний рівень, а фінансування зорієнтоване виключно на забезпечення заробітної плати, розмір якої не має мотивуючого характеру.

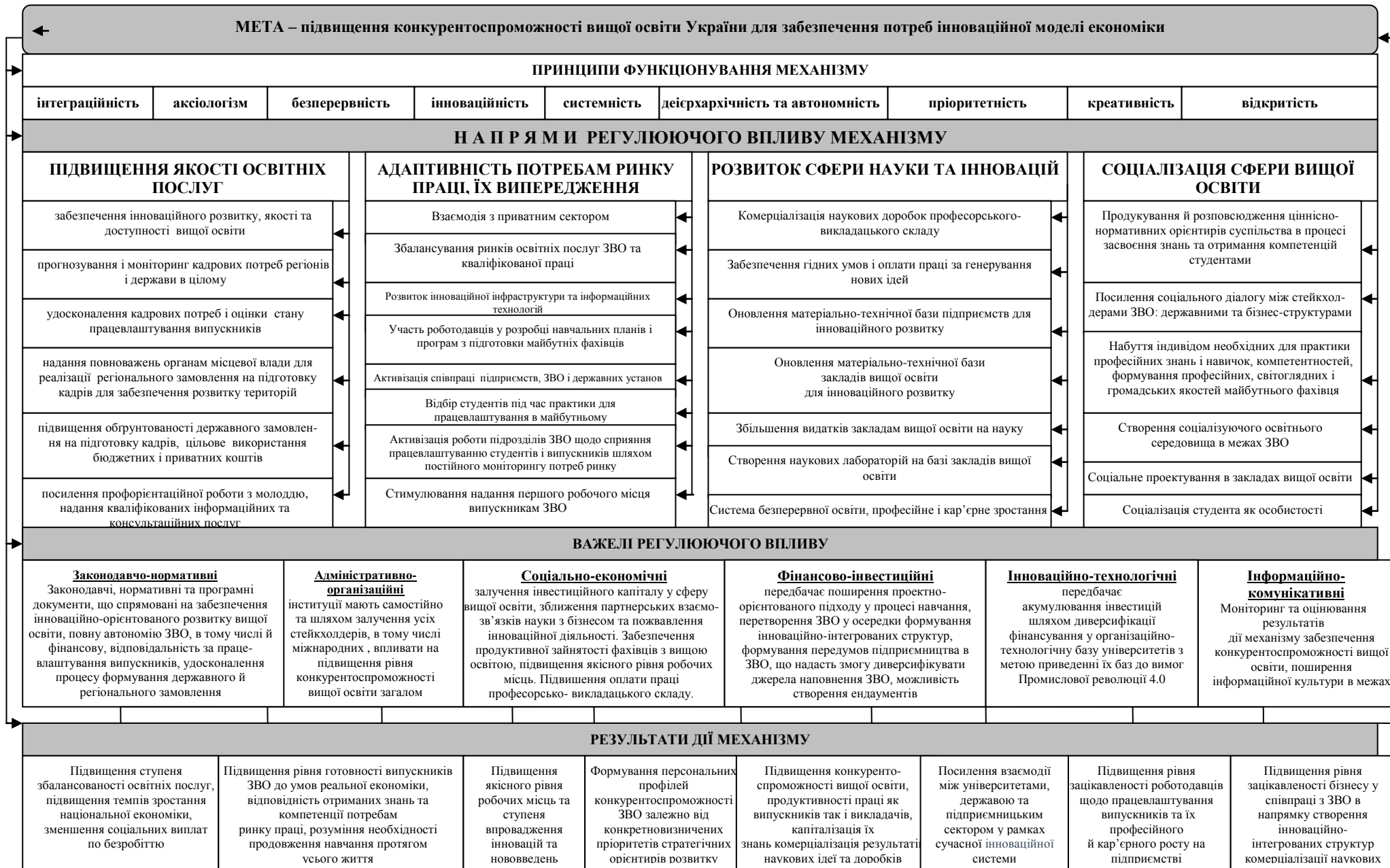

Рис. 4. Концептуальна схема вдосконалення механізму державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти України

Джерело: побудовано автором.

Всебічне дослідження прогресивного досвіду зарубіжних країн дало змогу розробити методичні підходи щодо удосконалення комплексу заходів із запровадження закладами вищої освіти сучасних моделей управління якістю, який полягає у забезпеченні відповідності Європейським стандартам та постійне підвищення якості вищої освіти шляхом реформування пріоритетності рівнів контролю та моніторингу: не від національного до індивідуального, а навпаки – від індивідуального до національного.

Для підтвердження гіпотези відносно переваг від впровадження стандартів якості для діяльності ЗВО зокрема та вищої освіти в цілому досліджено вплив впровадження ISO 9001:2000, на прикладі освітніх установ Словаччини. У результаті чого констатовано, що впровадження систем управління якістю забезпечує помірно стійке становище ЗВО в короткостроковій перспективі та покращення цієї позиції у майбутньому

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі наведено теоретичне узагальнення та вирішення актуального науково-прикладного завдання, що полягає у розробці теоретичних положень, методичних підходів та науково-практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізму державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти України. За результатами дисертаційного дослідження зроблено такі висновки:

1. На основі аналізу наявних нормативно-правових актів, наукових праць вітчизняних та зарубіжних вчених запропоновано дефініцію поняття «конкурентоспроможність вищої освіти» тлумачити, з одного боку, як прояв внутрішнього вектору конкурентоспроможності – наявність достатньої кількості провідних ЗВО в межах однієї країни, що здатні забезпечувати потреби ринку праці у високоосвіченій робочій силі та з іншого – як зовнішній вектор – їх спроможність залучати до освітнього процесу в межах національної системи вищої освіти абітурієнтів з-за кордону, задовольняючи потреби обох категорій споживачів у якісних освітніх послугах шляхом використання сучасних моделей підготовки фахівців інноваційного типу. Аргументовано, що в сучасних умовах турбулентного середовища конкурентоспроможність вищої освіти виявляється також як задоволення очікувань її споживачів щодо подальшої реалізації набутих ними фахових знань, умінь та компетентностей.

2. У результаті проведення комплексного компаративного аналізу стану, тенденцій розвитку вищої освіти України доведено низьку конкурентоспроможність у контексті міжнародних рейтингових систем. Установлено наявний значний потенціал розвитку вищої освіти за умови адекватного регуляторного впливу на її розвиток. Шляхом здійснення кореляційно-регресійного аналізу визначено ступінь взаємозалежності між рівнем конкурентоспроможності вищої освіти та абсолютним обсягом її фінансування.

3. Проведено детальну характеристику регіональних аспектів конкурентоспроможності вищої освіти України, в результаті чого було сформовано концептуальні положення щодо необхідності посилення державного

регулювання в регіональному аспекті з метою усунення наявного територіального дисбалансу у сфері вищої освіти. Основною ідеєю державної регуляторної політики має стати підтримка потужних регіональних центрів та закладів вищої освіти, що дасть змогу посилити їх конкурентоспроможність та забезпечити можливість формування територіальних інноваційних екосистем.

4. Здійснено комплексну інтегральну оцінку конкурентоспроможності вищої освіти України на мезо-рівні, що дало змогу розробити диференційовані рекомендації щодо поліпшення рівня конкурентоспроможності вищої освіти за регіонами України з метою вирівнювання наявного регіонального дисбалансу відповідно до визначених блоків, зокрема якість науково-педагогічного потенціалу, стан організаційного та навчально-методичного забезпечення закладів вищої освіти, навчання, науково-дослідна робота, міжнародна діяльність, якість контингенту студентів.

5. Розроблено методологічні засади визначення стратегічних пріоритетів державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти. Обґрунтовано оптимальний варіант стратегічного пріоритету для України в поточному періоді, який передбачає поступове підвищення якості через впровадження державно-приватного партнерства, розробку гнучкого нормативного забезпечення фінансових вливань у вищу освіту та можливість виконання замовлень підприємств як платних послуг, що в результаті забезпечить подальше підвищення якості вищої освіти без значних фінансових вливань з боку держави та підвалини для четвертого стратегічного пріоритету – інноваційно-орієнтованого, який передбачає збалансований розвиток вищої освіти за рахунок підвищення якості вищої освіти та, відповідно, збільшення її фінансування як за рахунок державних структур, так і приватних інституцій, міжнародних фондів, позиціонування закладів вищої освіти як повноцінних та невід’ємних учасників кластерного розвитку територій, інноваційних зрушень економіки.

6. Розроблено концептуальні напрями вдосконалення механізму державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти в контексті формування інноваційної моделі економіки та викликів Промислової революції 4.0, що включають відповідні принципи, напрями, важелі та результати дії механізму. Обґрунтовано, що дія механізму державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти Україна повинна, в першу чергу, бути спрямована на усунення наявних стратегічних технологічних розривів першого та другого рівнів (GAP 3.0, GAP 4.0), що в результаті не лише забезпечить підвищення конкурентоспроможності вищої освіти на інноваційних засадах, а й уможливить сталий розвиток економіки в цілому.

7. Запропоновано методичні підходи щодо удосконалення комплексу стимулюючих заходів із запровадження закладами вищої освіти сучасних моделей управління якістю, які базуються на використанні прогресивного досвіду країн світу і спрямовані на посилення якості вищої освіти. Це, передусім, повинно забезпечити підвищення конкурентоспроможності вищої освіти України, знизити деструктивні тенденції з відтоку вітчизняних абітурієнтів за кордон та посилити інноваційні процеси в системі вищої освіти.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Публікації у наукових фахових виданнях України, які включені до міжнародних наукометричних баз даних:

1. Царенко І.О. Гендерна політика у сфері вищої освіти: проблеми нерівності та шляхи їх вирішення / І.О. Царенко // Економіка: реалії часу. – 2015. – № 3 (19). – С. 110-117. (включено до *Index Copernicus (Польща)*, *Google Scholar (США)*) (0,98 друк. арк.).

2. Tsarenko I.O. The quality management system in educational institutions of Slovak Republic: Impact on the Ranking's position / I.O. Tsarenko // Міжнародний науковий економічний журнал «Бізнес Інформ»: [наук. журн.]. – Харків, 2018. – № 3. – С. 71-80 (включено до *Index Copernicus (Польща)*, *Ulrich's Periodicals Directory (США)*, *Directory of Open Access Journals (DOAJ) (Швеція)*, *ResearchBib (Academic Resource Index) (Японія)*, *Google Scholar (США)*, *RePEc (Research Papers in Economics) (США)*) (1,25 друк. арк.).

3. Царенко І.О. Інтегральна оцінка рівня конкурентоспроможності вищої освіти України в умовах переходу до інноваційної моделі економіки: регіональний аспект / І.О. Царенко // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки: [зб. наук. пр.]. – Кропивницький: КНТУ, 2018. – Вип. 33. – С. 75-86 (включено до *Ulrich's Periodicals Directory (США)*, *ResearchBib (Academic Resource Index) (Японія)*, *Central and Eastern European Online Library (CEEOL) (ФРН)*) (0,97 друк. арк.).

Публікації у наукових фахових виданнях України:

4. Царенко І.О. Рейтингові системи ранжування вищих навчальних закладів: українські та світові методики / І.О. Царенко // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету: [зб. наук. пр.]. – Кіровоград: КНТУ, 2014. – Вип. 26. – С. 56-66. (1,38 друк. арк.).

5. Царенко І.О. Конкурентоспроможність вищої освіти України у вимірі міжнародних систем ранжування / О.М. Левченко, І.О. Царенко // Економіка і організація управління: [зб. наук. пр.]. – Вінниця: ДонНУ, 2016. – № 3(23). – С. 73-81 (заг. обсяг 1,13 друк. арк., особисто автору належить 0,95 друк. арк.). *Особистий внесок автора: розроблено напрями стратегічного управління щодо посилення конкурентоспроможності вищої освіти України на ринку освітніх послуг.*

Публікації у наукових періодичних виданнях інших держав:

6. Царенко І.О. Методи оцінки рівня конкурентоспроможності вищих навчальних закладів / І.О. Царенко // Науковий журнал «Молодий вчений». – Херсон, ТОВ «Видавничий дім «Гельветика», 2015. – № 2(17). – С. 122-125. (включено до *Index Copernicus (Польща)*, *Google Scholar (США)*, *ResearchBib (Academic Resource Index) (Японія)*) (0,47 друк. арк.).

7. Tsarenko I.O. Peculiarities of the higher education competitiveness in the context of international comparisons / I.O. Tsarenko // L'Association 1901 "SEPIKE". – Osthofen, Deutschland, Poitiers, France, Los Angeles, USA, 2015. – Ausgabe 9. – P. 196-200. (включено до *Index Copernicus (Польща)*, *ResearchBib (Academic Resource Index) (Японія)*, *Google Scholar (США)*) (0,97 друк. арк.).

8. Tsarenko I.O. The competitiveness of higher education of Ukraine according to the international dimension / I.O. Tsarenko // *Baltic Journal of Economic Studies*. – Riga: Izdevnieciba ‘Baltija Publishing’, 2016. – Volume 2, Number 1. – P. 107-113. *(включено до Index Copernicus (включено до Index Copernicus (Польща), Research Papers in Economics (RePEc) (ФРН), Directory of Open Access Journals (DOAJ) (Швеція)) (0,95 друк. арк.).*

9. Tsarenko I.O. The Impact of Higher Education on National Economic and Social Development: Comparative Analysis / O.M. Levchenko, A.O. Levchenko, O.V. Horpynchenko, I.O. Tsarenko // *Journal of Applied Economic Sciences*. – Craiova, 2017. – Volume XII, Summer, Number 1, 3(49). – P. 850-862. *(включено до Research Papers in Economics (RePEc) (ФРН), Central and Eastern European Online Library (CEEOL) (ФРН), EBSCO (США), SCOPUS (США)) (заг. обсяг 1,12 друк. арк., особисто автору належить 0,76 друк. арк.). Особистий внесок автора: досліджено взаємозалежність між рівнем розвитку вищої освіти та соціально-економічним потенціалом економіки країни, визначено вплив вищої освіти на її розвиток.*

10. Tsarenko I.O. The role of universities in forming the innovation ecosystem / O.M. Levchenko, H.I. Kuzmenko, I.O. Tsarenko // *Innovative economics and management*. – Volume 5–2. – 2018. – P. 10-16. *(включено до Research Papers in Economics (RePEc) (ФРН), Central and Eastern European Online Library (CEEOL) (ФРН)) (заг. обсяг 0,97 друк. арк., особисто автору належить 0,57 друк. арк.). Особистий внесок автора: обґрунтовано роль ЗВО у формуванні інноваційних екосистем, ступінь впливу підтверджено відповідними результатами кореляційно-регресійного аналізу.*

Монографії:

11. Tsarenko I.O. The impact of funding model on the development of higher education of Ukraine: challenges and opportunities / I.O. Tsarenko // *Modern tendencies of fiscal policy in European economic space: Monograph* / A. Krysovatyu, O. Kyrylenko, O. Kneyaler et al.; edited by Doctor of Economics, Prof. Andriy Krysovatyu. – Ternopil: TNEU, 2017. – P. 112-119. *(0,52 друк. арк.).*

12. Царенко І.О. Компаративний аналіз тенденцій вищої освіти в контексті виникнення інноваційно-інтегрованих структур / І.О. Царенко, О. В. Горпинченко // *Соціально-економічні аспекти інноваційного розвитку людських ресурсів: колективна монографія* / за заг. ред. М. В. Гудзь і А. В. Карпенка; Запорізький національний технічний університет. – Запоріжжя : «Просвіта», 2017. – С. 174-185. *(заг. обсяг 0,7 друк. арк., особисто автору належить 0,54 друк. арк.). Особистий внесок автора: здійснено компаративний аналіз тенденцій вищої освіти в контексті формування інноваційно-інтегрованих структур.*

13. Tsarenko I.O. Higher education's funding model of Georgia and Ukraine in the context of European Higher education Area / O.M. Levchenko, A.O. Levchenko, O.V. Tkachuk, I.O. Tsarenko // *Strategic priorities for developing Ukraine and Georgia: innovation and partnership*. Under Ed. D. G. Lukianenko and T. Beridze, 2018. p. 181-199. *(заг. обсяг 1,27 друк. арк., особисто автору належить 0,97 друк. арк.). Особистий внесок автора: розроблено пропозиції щодо вдосконалення моделей фінансування вищої освіти в контексті компаративістики міжнародного досвіду.*

Публікації в інших виданнях:

14. Царенко І. О. Фактори конкурентоспроможності вищої освіти / І. О. Царенко // Фактори впливу на формування та розвиток фінансової системи України : матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (28–29 листопада 2014 р.). – Львів, 2014. – Ч. 3. – С. 38–41. (0,23 друк. арк.).
15. Tsarenko I.O. The position of higher education in Ukraine in the comparison of the international trends in higher education / I. O. Tsarenko // Інноваційний розвиток і транскордонна безпека: економічні, екологічні та гуманітарні аспекти : IV Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. студ. і молодих учених (21 грудня 2015 р.) : зб. матеріалів конф. – Чернігів, 2015. – С. 370–373. (0,17 друк. арк.).
16. Tsarenko I.O. La mobilité académique comme la tendance de développement du système de l'enseignement supérieur / O. Levchenko, I. Tsarenko // Глобальні проблеми економіки та фінансів : IV Міжнар. наук.-практ. конф. (28 грудня 2015 р.) : зб. тез наук. роб. – Київ ; Прага ; Відень, 2015. – С. 33–37. (заг. обсяг 0,48 друк. арк., особисто автору належить 0,32 друк. арк.). *Особистий внесок автора: розроблено пропозиції досліджено тенденції розвитку академічної мобільності як одного з сучасних трендів розвитку вищої освіти в сучасному контексті.*
17. Царенко І.О. Управління конкурентоспроможністю вищої освіти в Україні / І.О. Царенко // Ефективні моделі управління в сучасних умовах: теорія і практика : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (17 квітня 2015 р.). – Кіровоград: Ексклюзив-Систем, 2015. – С. 178–179. (0,19 друк. арк.).
18. Царенко І.О. Зарубіжний досвід управління якістю надання освітніх послуг вищими навчальними закладами / І. О. Царенко // Стратегія качества в промышленности и образовании : матер. XI Междунар. конф. (1-5 червня 2015 р.). – Варна, 2015. – Т. 1. – С. 289–297. (0,56 друк. арк.).
19. Царенко І.О. Проблеми підготовки висококваліфікованих кадрів ВНЗ України в умовах формування інноваційної моделі економіки та напрями їх вирішення / І.О. Царенко // Проблеми і перспективи інноваційного розвитку економіки : матер. XX ювілейної Міжнар. наук.-практ. конф. (7-11 вересня 2015 р.). – К. ; Одеса, 2015. – Т. 1, ч. II. – С. 75-81. (0,19 друк. арк.).
20. Царенко І.О. Підвищення конкурентоспроможності вищої освіти в Україні як передумова подальшого розвитку економіки країни / О. В. Ткачук, І. О. Царенко // Функціонування економічних систем в умовах постіндустріального розвитку : матер. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. (22-25 жовтня 2015 р.). – Харків, 2015. – С. 338-342. (заг. обсяг 0,27 друк. арк., особисто автору належить 0,19 друк. арк.). *Особистий внесок автора: розроблено комплекс успішних заходів щодо посилення позицій національної системи вищої освіти на міжнародному ринку освітніх послуг.*
21. Tsarenko I.O. Higher education as a factor of human capital development / O. M. Levchenko, I. O. Tsarenko // International Scientific-Practical Conference Modern Transformation of Economics and Management in the Era of Globalization : Conference Proceedings (29 January, 2016). – Klaipeda, 2016. – P. 175-179. (заг. обсяг 0,57 друк. арк., особисто автору належить 0,43 друк. арк.). *Особистий*

внесок автора: встановлено роль вищої освіти у розвитку людського капіталу.

22. Царенко І.О. Трансфер освітньо-професійних знань у вимірі інноваційного розвитку економіки / О. М. Левченко, І. О. Царенко // Пріоритети розвитку підприємств у ХХІ столітті: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (12 квітня 2016 р.). – Кіровоград : КОД, 2016. – С. 7-9. (заг. обсяг 0,27 друк. арк., особисто автору належить 0,19 друк. арк.). *Особистий внесок автора: визначено роль механізму перманентного трансферу нових знань в інноваційному розвитку вищої освіти.*

23. Царенко І.О. Вплив соціально-мережових технологій на якість підготовки фахівців / О. М. Левченко, І. О. Царенко // Облік і контроль в управлінні підприємницькою діяльністю : матер. IV Міжнар. наук.-практ. конф. (19-20 травня 2016 р.). – Кіровоград: Ексклюзив-Систем, 2016. – С. 159-162. (заг. обсяг 0,25 друк. арк., особисто автору належить 0,18 друк. арк.). *Особистий внесок автора: проведено респодентне опитування щодо впливу соціально-мережових технологій на якість підготовки фахівців.*

24. Tsarenko I.O. La mobilité académique: défis et perspectives pour l'Ukraine / O. Levchenko, F. Roussier, I. Tsarenko // Ефективні моделі управління в сучасних умовах: теорія і практика : збірник тез доповідей Міжнар. наук.-практ. конф. (10-11 червня 2016 р.). – Кіровоград: Ексклюзив-Систем, 2016. – С. 11-14. (заг. обсяг 0,26 друк. арк., особисто автору належить 0,21 друк. арк.). *Особистий внесок автора: обґрунтовано переваги та недоліки розвитку академічної мобільності в контексті підвищення конкурентоспроможності вищої освіти.*

25. Царенко І.О. Особливості формування освітнього потенціалу Кіровоградської області: стан та напрями розвитку / А. О. Левченко, І. О. Царенко, О. В. Горпинченко // “Кіровоградщина – 2025: Пріоритети і можливості розвитку”: збірник тез доповідей наук.-практ. конф. (7 червня 2017 р.). – Кропивницький: Ексклюзив-Систем, 2017. – С. 45-49. (заг. обсяг 0,31 друк. арк., особисто автору належить 0,23 друк. арк.). *Особистий внесок автора: розроблено пропозиції щодо вдосконалення конкурентоспроможності вищої освіти у Кіровоградській області.*

26. Tsarenko I.O. The Role of Universities in Cluster development of Countries' Economy / O. Levchenko, I. Tsarenko // Central European Conference in Finance and Economics (CEFE 2017). – Technical University of Košice, 2017. – P. 470-478. (заг. обсяг 0,97 друк. арк., особисто автору належить 0,78 друк. арк.). **(Web of Science)**. *Особистий внесок автора: здійснено кореляційно-регресійний аналіз рівня взаємозалежності закладів вищої освіти та ступеня кластеризації економіки країни.*

27. Царенко І.О. Система вищої освіти України: аналіз стану та тенденцій розвитку / О.М. Левченко, І.О. Царенко // Облік і контроль в управлінні підприємницькою діяльністю : матер. V Міжнар. наук.-практ. конф. (19-20 вересня 2017 р.). – Кропивницький: Ексклюзив-Систем, 2017. – С. 113-117. (заг. обсяг 0,32 друк. арк., особисто автору належить 0,26 друк. арк.). *Особистий внесок автора: досліджено стан вищої освіти України у призмі глобалізаційних перетворень.*

28. Tsarenko I.O. Le système d'enseignement supérieur en Ukraine: les tendances du développement de la mobilité académique / I.O. Tsarenko // Мови, науки та практики: матер. Першої Міжнар. франкофонної наук.-практ. конф. в Україні (19-20 жовтня 2017 р.). – К.: Логос, 2017. – С. 146-148. (0,24 друк. арк.).

29. Tsarenko I.O. The Competitiveness of Higher Education of Ukraine according to the International Context / I.O. Tsarenko // Actual Problems of Economy and Business : Abstracts of the Materials of All-Ukrainian Scientific Conference (22 November 2017). – Кривий Ріг: РВЛ ЦУНТУ, 2017. – С. 11-14. (0,17 друк. арк.).

30. Царенко І.О. Фінансування вищої освіти як чинник розвитку економіки знань / І.О. Царенко // Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна візія та виклики глобалізації : матер. Ювілейної Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених (29-30 березня 2018). – Тернопіль : ТНЕУ, 2018. – С. 184-187. (0,23 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Царенко І. О. Механізм державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти України. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством. – Центральноукраїнський національний технічний університет МОН України, Кропивницький, 2018.

Дисертацію присвячено поглибленню теоретичних основ та розробці науково-практичних рекомендацій щодо вдосконалення механізму державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти України.

Досліджено теоретичні положення щодо визначення сутності поняття «конкурентоспроможність вищої освіти» у сучасних умовах поглиблення трансформаційних перетворень державного регулювання економіки до вимог інноваційного типу економіки. Досліджено сучасний стан та результативність державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти в контексті міжнародних порівнянь та національного виміру, проведено компаративний аналіз конкурентоспроможності вищої освіти України у територіальному розрізі.

Обґрунтовано методологічні підходи визначення стратегічних пріоритетів державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти, які сфокусовані на формування моделі інноваційної економіки постіндустріального типу. Розвинуто концептуальні засади вдосконалення механізму державного регулювання конкурентоспроможності вищої освіти України. Запропоновано методичні підходи щодо удосконалення комплексу стимулюючих заходів із запровадження закладами вищої освіти сучасних моделей управління якістю як інструмент підвищення конкурентоспроможності вищої освіти.

Ключові слова: механізм, державне регулювання, конкурентоспроможність, вища освіта, якість, інноваційні процеси.

АННОТАЦИЯ

Царенко И. А. Механизм государственного регулирования конкурентоспособности высшего образования Украины. – На правах

рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.03 – экономика и управление национальным хозяйством. – Центральноукраинский национальный технический университет МОН Украины, Кропивницкий, 2018.

Диссертация посвящена углублению теоретических основ и разработке научно-практических рекомендаций по совершенствованию механизма государственного регулирования конкурентоспособности высшего образования Украины.

Исследованы теоретические положения по определению сущности понятия «конкурентоспособность высшего образования», под которым следует понимать способность заведений национальной системы высшего образования предоставлять качественные образовательные услуги отечественным и зарубежным потребителям на основе современных моделей подготовки специалистов инновационного типа. Усовершенствован подход к трактовке содержания высшего образования в современных условиях углубления трансформационных преобразований государственного регулирования экономики с требованиями инновационного типа экономики.

Исследовано современное состояние и результативность государственного регулирования конкурентоспособности высшего образования в контексте международных сравнений и национального измерения.

Проведен компаративный анализ конкурентоспособности высшего образования по регионам Украины в разрезе следующих составляющих: качество научно-педагогического потенциала; состояние организационного и учебно-методического обеспечения высших учебных заведений; уровень научно-исследовательской работы; показатели международной деятельности; качество контингента студентов и обучения. По результатам оценки предложены дифференцированные меры регуляторного влияния, внедрение которых позволит устранить имеющиеся региональные диспропорции по конкурентоспособности высшего образования.

Обоснованы методологические подходы к определению стратегических приоритетов государственного регулирования конкурентоспособности высшего образования, которые сфокусированы на формирование модели инновационной экономики постиндустриального типа, что позволит обеспечить устойчивое развитие высшего образования и повышение его конкурентоспособности в долгосрочной перспективе. Развита концептуальная основа совершенствования механизма государственного регулирования конкурентоспособности высшего образования Украины, действие которого должно направляться на устранение стратегических технологических разрывов, присущих высшему образованию на современном этапе. Предложены методические подходы к усовершенствованию комплекса стимулирующих мероприятий по внедрению вузами современных моделей управления качеством как инструмента повышения конкурентоспособности высшего образования в целом.

Ключевые слова: механизм, государственное регулирование, конкурентоспособность, высшее образование, качество, инновационные процессы.

ANNOTATION

Tsarenko I.O. The mechanism of state regulation of the competitiveness of higher education of Ukraine. – Manuscript Copyright.

Thesis for obtaining of Candidate of Economic Sciences Degree on specialty 08.00.03 – Economics and Management of National Economy. – Central Ukrainian National Technical University Ministry of Education and Science of Ukraine, Kropyvnytskyi, 2018.

The dissertation is devoted to the deepening of theoretical bases and development of scientific and practical recommendations of improvement the mechanism of state regulation of the competitiveness of higher education of Ukraine.

The theoretical positions concerning the definition of the essence of the concept of "competitiveness of higher education" are investigated. The current state and effectiveness of state regulation of the competitiveness of higher education in the context of international comparisons and the national dimension is analyzed, the comparative analysis of the competitiveness of higher education of Ukraine is carried out in the territorial context. The methodological approaches to the determining the strategic priorities of state regulation of the competitiveness of higher education are substantiated, which are focused on the forming the model of the innovative economy of post-industrial type.

The conceptual bases of improvement the mechanism of state regulation of the competitiveness of higher education of Ukraine have been developed. The methodical approaches to the improvement the complex of stimulating measures with the introduction the modern quality management models by the institutions of higher education as a tool of the increasing the competitiveness of higher education are proposed.

Key words: mechanism, state regulation, competitiveness, higher education, quality, innovative processes.

Підписано до друку 10.09.2018. Формат 60x84 1/16. Папір офсетний.

Умов. друк. арк. 0,99. Тираж 100 прим. Зам. № 142/2018.

©РВЛ ЦНТУ. 25006, м.Кропивницький, пр-т Університетський, 8.

Тел.: (0522) 390-441, 559-245.